

زردشت نىڭ آصلى مكانى توركىمن توپراغى بولوپدور

آشو زردشت

آدامزادىنىڭ اودى تاناپ، اونى اؤز گونده لىك دورموشىندا اوللانماغى اولى اؤزگرشيكلره آلىپ گلدى. مونگا شول دؤورنىڭ اولى رولوتسىياسى دىيىپ آت برسە بولار. اوت انسان اوغلونى غارانگقىلىقدان، ساويقدان غوتارىپ، واغشى و بىرتىجى حايوانلارنىڭ هجومىندىن غوراماغا ممكىنچىلىك دؤره تدى. ايندى ايلكىنجى آتا- بابالارىمىز اوت گويچوندن آو اولماقدا، اولانان حايوانى بىشىرىپ ايمكده، انسانىڭ آيرىلماز گويچونه اؤوريلدى. شول اساسدان اوت مقدس حاساپلاپ، اول بارادا دورلى فيلوسوفىكى غارايشلار دؤره تديلر. اونى هميشە يانىپ دورار يالى قوراپدورلار. هاچاندا گؤك گورلاپ، يئلدىرىم چاقىپ جنگله اوت دوشسە، ايلكىنجى انسانلار «اوت خوداينىڭ بىر زادا قاھارى گلن بولمالى» دىيىپ اونى كؤششدىرماگە سىنانشىپ، يولوندا قوربان برماگە تاييارلانىپ، باشدا بىر قىزى قوربان ادن بولسالار سونگرا «اوت خوداى اوچىن» بىر

حايوانى قوربان ادبىدىرلر. اينها شول اساسده اينگ قادىمى دىنلردن بىرىسى بولان «اوت پارازلىق» اينانجى» يۇرگۈنلى بولوپ اوغرايار.

اوت و ياغتيلىغىنگ سىمبولى بولان گۈنە بىزىنگ آتا- بابالارىمىز- دا غاتى حورمات قويوپدىرلار. توركىمىلر اۇيلىرى نىنگ غايىسىنى گۈنىنگ دوغيان طاراپىنا ادبى قورويدىرلار. اير بىلن توروپ گۈنە سالام برىيدىرلر. گۈن دوغاندان سونگرا، اوستونى گۈنە باسىرىلىپ ياتىپ غالماق اولى عايپ حاساپلانىپدىر. گۈزدن ايت تىرسك چىقان ماحالى گۈنە سالام برىپ، بو كسلدن قوتولماق ايسلاپدىرلر. يا- دا سوولى يابا بارانلارنىندا: «سالومالىكىم سوو آقا، بىر ايچىملىك بر آقا» دىيپ سووا حورمات قويوپدىرلار. اوغوزحاننىنگ ايلكىنجى اوغولونىنگ آدى نىنگ «گۈن حان» بولاندىغىنى- دا يادلانلىغى. «گۈن» آدى بىلن بىر تورك توپارى نىنگ ياشاپ گچىدىگىنى- دە بىليارىس. هنىزم توركىمىلرده «گۈندوغدى» آدى يۇرگۈنلىيدىر.

توركىمىلر اودا، سووا، يله و توپراغا غاتى حورمات قويوپدىرلار. اولارنىنگ هرسى نىنگ تانگى لارى نىنگ بولاندىغىنا اينانىپدىرلار. اونگا سونگ- سونگلار «ايه» دىيپدىرلر. مثال اوپىن «بىر يىرنگ ايه سى بار» دىين سۇزلىرى يانگى- يانگىلار اشىدردىك. بللى روس يازىجىسى واسىلى يان اۇزى نىنگ چىنگىز حان دىين اثرىنده توركىمىن يىگىتلىرى نىنگ اورشا گىتمزدن اۇنگ اوت ياقىپ اونونگ داشىندان آيلانىپ، قوردونگ اوله شىنه منگزش سىلربىلن اۇجوگىپ، آياقلارنى بىر- بىرلىرى نىنگ آياقلارنىنا قاشدىرىپ، غاضابا مونىانمىشلر- دىيپ بلله يار.

زورايسىترىزم (اوت پارازلىق) اينگ قادىمى دىن بولوپدىر. يهودىزم، خرىستىانلىق/ مسىحى و اسلام دىنلىرى نىنگ دۇره مگىنه اوت پارازلىق اولى تاثير ادبىدىر. شو دىنلر زورايسىترىزمىنگ كۇپ سانلى تاغلىماتىنى اۇزىنه سىنگدىرىپدىر. عاراپلار(مسلمانلار) ايلكى اورتا آزيا گلنده يىلى حالقىنگ اينامىنا گىرچك بولوپ زورايسىترىزمىنگ كۇپ ترمىنلىرىنى/آدالغالىرىنى، سۇزلىرىنى، ناقىللارنى گىنگدن اولانىپدىرلار. عاراپلار اۇز متجىتلىرى بولمانى اوچىن اوت پارازلارنى نىنگ عبادات حانا لارىنى مسلمان متجىتدى حۇكىمىنده پيدالانىپدىرلار. «مناره» دىيلىان سۇز اودونگ يانان يىرى دىيپ ترجمه ادبلىار (نار= عاراپچا اوت). اسلام، اوت پارازلىق دىنىنى يوق اتمآگه سبأپ بولان بولسا- دا اول اۇز دأپ- دىستورلارنىنا كۇپ زاتلارى اۇزلىشىدىرىپدىر. توركىمىننگ بو گۈنكى دورموشىندا اونونگ بىر توپار دأپ- دىستورلارى ساقلانپ غالىيدىر، اول بىزىنگ دورموشومىزىنگ نىنگ كۇپ طاراپىنا گچىيدىر. اولاردان اينگ مهمى توركىمىلرنىنگ اودا قويان حورماتىنى ساناماق بولار.

تورکمن اودی همیشه مقدس حاساپلایار. مثال اوچین «اوت اوراز»، قدرت، کرامات دیییدیرلر، یا- دا «اوت آستیندا بلا غالماز»، یا- دا دوغالاردا حوکرمان کۆمور بوله جیگی بولیار. شول کۆمرجیک- م مقدس اوت دان دۆرآن حاساپلانیار. قویون سوروسینه گۆز دگمز یالی اونی اودونگ آستیندان گچیرییدیرلر...

قوربانلیق چالینجاق مالینگ غانی نینگ دۆکولجک چوقورجاغازدا کۆمور، دووز و بوغداي قویبارلار. بندرتورکمن- اولی آریق اوباسی ۱۹۸۵- نجی یئل- عکس آرنه گلی

تورکمنلر اوت دان غاتی قورقوپ، اونی تابو حاساپلایدیرلار. اگر- ده اودونگ اوچغونی بیرسی نینگ اشگینه دوشوپ بیر دشجیک ادایسه اونگا غاتی غینانارلار اکن. قاولیغینگ علاماتی دأل دیییدیرلر. شو یاغدایدا یاشولولار اول آدامینی کۆششدیرجک بولوپ: «غینانما، اوت اوراز. اونونگ سانگا دوشن اوچغونی اوراز، بأهیت بولار» دیییدیرلر. تورکمن اودی هیچ وقت سوو بیلن اوچورمز. اونی اولی گناه ساییدیرلار. مثال اوچین اگر- ده تۆتاندن سوولی تونگچانی یا- دا چأینگی اودا آغدارایسالار شول بادا اۆز گونأسینی یووماق اوچین اودا بیرنمه اوون سییأرلر. اووندان چۆرک، اولام اوت یالی کراماتلی زات بولمالی دییپ، شول زامانانگ آداملاری غاتی اینانییدیرلار.

مازار داشلار. اوندا اوت ياقماق اوچين اديلن يۇرپته اويوقلارنى گۇرسه بوليبار. مونى زوراينستلرينىڭ دىنى مراسملىرىندىكى «بخوردان» (اوت ياقىلىيان « دأبى بيلن دنگشديرسه بولار. توركمىنصأحرا- خالدىنى. ۱۹۸۵ عكس آرنه گلى

كۆپ واقتلاپ زوراينستريزيم ايلكى بيلن گونباتار ايراندا دۇراپدير دىيىپ يۇرگونلى پىكىر اھلى دونيا ييراپدى. اما بو يالنگىش پىكىر بولوپ چىقدى. پرافسسور بويىف يىنگ، عاليملار دامدامايف يىنگ، لوكونين يىنگ، ميربابايف يىنگ، گراناتوسكى نىنگ، ساريانىدى نىنگ آيدىشلارينا گۇرا زوراينستريزىمىنگ واطانى اورتا آزيا بولوپدير! اوت پارازلارنىڭ مقدس تاغلىماتى جمع لىن آوستا- دا اولارنىڭ ياشايان ىرى ىدى يورت گۇركزىليار. اول هم بولسا خوارزم، باكتريا (حأصيركى آوغانىستان)، سغد، نوساى، آريا و مارگيانا/ مارى. غادىمى مرغاب يىنگ كىنارى شول دريانىڭ ياقا بويىندا يرلىشيان مارغوش/ مارى يوردى زوراينستريزىمىنگ مركزى بولوپدير. اونى آرخبولوگ غازوولارى تاصصىقلايار. مثال اوچين شول ىردە اوت پارازلارنىڭ قادىمى عبادات خانالارى تاپىلىيدىر. شولارنىڭ ايچىندە گلجكى اوت پارازلار سوو چوقونىپ- شول واقت سووينىڭ مقدسلىكى گويچلى بولوپدير- اۆز دأپ- دستورلارنى ىرىنه ىتيريارلر اكن. اوت پارازلارنىڭ عباداتخاناىنىدا هميشە اوت يانىپ دوروپدير. مونگا بولسا يا اومماسىز آغاچدان يا- دا بالقان توپراغىندا قى نىتلى پالچىقدان پئىدالانان بولماقلارى آخمال دىيىليار. ايلكى بيلن مرغاب درياسىنا «حائومانى»- اول آدامىنى سرحوش اديان ايچكى- صاداقا ادرا لر اكن. حائوما بولسا مانده راگورا دىين اؤسوملىكدن تاييارلانان. آخر،

^۱ سرادىنگ: توركمىستان س س ر يىنگ تارىخى. آشغابات

اودونگ مقدسليگى، سووينگقىدان اوستون گليپدير. شوندان سونگ اوت بيلن سوو، اوت پارازلارينگ دىننه دنگ حقوقلى بولوپ گيريپدير.

پارفيالى لارينگ دۇورينده ميترايسيم (گونه چوقونماق) بوتين دونيا ييرادىليپدير. پارفيالى پادشالار «گونه» آنت ايچيپديرلر. (ايليم-گونوم بولماسا-آييم-گونوم دوغماسين). بوتين دونيا ييران زوراىستريزمينگ توركمينيستاندا دۇراندىگى بىرتوپار فاكتلار بيلن تاصىقلانيار. نوساى غازوولاريندا تگه لك و دۇرت بورچ زال لاريندا/ سالون لاريندا عالملا اوت پاراز لارينگ داشا يازيلان حوداى لارينگ آدلاريني اوقاپديرلار. اولار بولسا ميترا(گون)، اورموزدا (عاقىللى يولباشچى)، ناننايى (نانا). عالملارينگ آيديشينا گۇرأ «انه»، «آنا»، «ننه» توركمين و آذربىجان سۇزلىرى اوت پارازلارينگ ناننا آدىلى حوداينندان آلينان، يوغسامام دىنگه توركمين دأل، همه حالقلار انه سىنى حودايدان كم گۇره نوق. «نان» سۇزىنى هم عالملا ناننايا حوداى بيلن بيان اديارلر. چونكى نان- دا دأنه لى اۇسومليكلارينگ حوداى بولوپدير.

۱۹۳۰- نجى يئلدا آرخيولوگ ماروشچينكا «بابادورمازا» (تجن ينگ قولايئندا) شول يرداكى چشمانينگ باش ساقاسيندا اوت پارازلارينگ عباداتحاناسىنى تاپيپدير. ايلكى اول سوو كولتى/ حورماتى بيلن باغلانشىقلى. «آناهىتا» يا- دا آناخيزا(انه تانگري) حوداينگ آدىنا باغيشلانان عباداتحاناسى بولوپ تا بيزينگ اراميزينگ / اييامى ميزينگ ۷-۳ نجى عاصرينا چنلى حركت اديپدير. ۱۹۷۵- نجى يئلدا «آرتىق» ينگ "آق دپه" دىين يرده (تجن ينگ قولايئندا) عباداتحانانينگ گوندوغار بۇلومينده يرلشيان آلتار تاپيپدير. شول عباداتحانا توركمينيستاندا عاراپلار گليانچا يۇرگونلى بولوپدير، سونگرا مسلمانلار اونى متجيده اۇورىپديرلر. مارى نينگ گبرغالا/ كاپير غالا حاراباچىليغىندا اوت پارازلىق دۇوريندن غالان ايكى سانى عباداتحانانينگ غاليندىلارى تاپيپدى، اولارينگ آدلارى «حودادو» و «بارزين». اولار بيزينگ اراميزينگ ۳- نجى عاصرينا چنلى حركت اديپدير.

أوو غازوويندان تاپيلان بادىگارليكلا- انه تانگريلارى

اوت بیلن باغلی ام ادیش اصولی- دا بولوپدیر. بیر بۆلک ماوی پارچه نی اپلاپ، بیر اوجی اودا یاقیلیار، سونگرا پارچانینگ اوت دوشن یری سؤندورلیپ، کسلان کیشی نینگ مانگلائی نینگ اوج- دۇرت یرینه باسیارلار، سونگرا شامان/ طبیب آغیزینا بیر آتیم دووز آتیپ چه یناپ: «پوف - پوف، توف- توف» دیپ اوفله یار. سونگرا- دا «اوت آستیندا بلا غالماز، ام بولسون، بوتین بلالارینگ داغا- داشا اورناسین» دیپ اللرینی ایکی- اوج گزک یره/ توپراغا اوریار. گۆزدن قوراپ ساقلاماق اوجین اوزارلیک یاقیلیپ، اونونگ توسسه نی اؤیه غالدایارلار. اوزارلیک اؤسوملیگیندن درمان هم یاساپدیرلار. تورکمنصحرائینگ گوللیداغ اطرابی نینگ غارانگق جنگل اوباسیندا یاشایان (حأصیر بارمی یا- دا آرادان چیقیمی بیلمه دیم) ارجب پورخان دیین بیرسی- ده روحی تایدان کسلانلری اوراغی غیزدیرپ، اولارینگ مانگلائیئنا باسماق بیلن ام ادردی. انم پاخیر بیرسینه کایأنده «مانگلائیئنگا اوراق داغی باسیلسین» دیردی.

ارجب پورخان- گلیداغ

نوروز، اوت پارازلارینگ اینگ اساسی بایرامی بولوپ گلیار. کأبیر تورکمن تیره لری تا ۲۰- نجی عاصرینگ باشینا چنلی اودا چوقونپ یؤرأپدیرلر. حامانا اوت آدمی همه بلالاردان حالص ادیار دیپ، اینانیارلار اکن. شول دأپ یئلدا بیرگزک بله نیار، اونگا «غاراچارشنبه» دیپدیرلر، آریایی لار اونگا «آخرچارشنبه» ، ساریق تورکمنلری «آمان اوت» دیپ آت داقیدیرلار. تورکمنلرده کؤپی گۆرن آداما «انچمه چارشنبه نی باشدان گچیرن» دیپیلار. غاراچارشنبه گونی گلنده اسنقولی نینگ عیالاری کاغیذدان یاسالان بادبؤه رگی، اوستونده

يانيپ دوران چوپره گى بيلن چاغالار اوچورديارلار اكن. شو انايى گۇرنيشى، بللى اتنوگراف و تاريخچى گ. كارپوف ۱۹۲۲- نجى يئلئنگ اکتبر آيئندا اسنقولى اوباسيندا اؤز گۆزى بيلن گۇروپدير^۲. ايتاليان سياحتچيسى ماركوپوللو و اتنوگراف عاليملار شول ساندا س. ديميدوف ينگ يازيشينا گۇرأ نورو بايراميندا توركمنلرينگ كۇپوسى اوت ياقىپ شونينگ اوستوندى بۇكرلر اكن. شول دأپ هر يرده بللى بير واقتدا بللنمأندير. توركمنلرينگ كۇپوسى مثال اوچين تكة لر، سالييرلار، أرسارى لار، آتالار، گۇكلنگلر، يمرلى لر، غاراداشلى لار، ايگديرلر، چاوديرلار، بو دأبى "مرد" آيئندا بللمگى يۇرگونلى اديپديرلر. شو واقت هم اوتدان بۇكمك دأبى نوخورلاردا ساقلانيپ گليأر.

اوت بيلن باغلى اؤرأن گنگ اينانچلار- دا بار. اولارينگ كۇپوسى هنيزم يۇرگونلى. مارت آيئندا يدى اؤيدىن يئغنالان اولى اوت ياقىليپ، اونونگ اوستوندى بۇكوپ شو سؤزلىرى آيدارلار اكن:

شامان اوت، بولدوم شاد،

شامان اوت، بولدوم شاد!

پارلاپ داشئنگدان آيلاندئم.

زورلاپ گونأمى دۇكدؤم.

اونگين قيل ايشيمي،

اوزين ات ياشيمي،

قورا مينينگ داشيمي.

سيغنديم سانگا زورلاپ،

قويماغين منى حورلاپ.^۳

حأضيرم كأبير توركمن تيره لرى اودا اولى حورمات قوييارلار، يا- دا شوندا چكينمأ دورانوقلار. تآزه اؤبه گؤچنلرينده آرواخلاردان، جن لاردان قورانماق اوچين ايلكى باشدا اوجاقتا اوت ياقيارلار، كأبير توركمن تيره لرينده مثال اوچين آتالاردا اؤليني يووپ بولاندان سونگ شونينگ آشاغينداقى يازيليان يازمانى- اودى

² Ýazyjy Rahym Eseniň ýatlamalaryndan.

³ Gurbancemal Ilyasova: Mahtumkulu Divanı. Türk dünyası gençlerin jurnalı. 4.yıl № 6 1998

حاراما چيقارماچاق بولوپ، ياقمايارلار، گونباتار يوموتلار بولسا يووشغىنى چونگ چوقورغازىپ گۇميارلر،
اوستوندىن هم تاياق دىكىارلر.⁴

توركمنلر يىنگ آراسىندا غادىمدان آيدىلىپ گليان «اۋولاد اتىنى بى حال گۇرمه» بو ناقىلىنىڭ غىزىقلى
تارىخى بار. تارىخچى استرابون يىنگ آيدىشىنا گۇرۇ زاويستىرىم، مازدايىسم اساسىندا دۇرايدىر- مزدايىسم-
دا اوت پارازىنىڭ بىر گۇرنيشى- اول دىن اساسان سۇغلار يىنگ، باكتريالى لار يىنگ (بلخ)، كاسپىن لار يىنگ،
ھىركان لار يىنگ (ھىركانى= حۇزىركى گورگن، كوممت غاويىز) آراسىندا گىنىڭ يايىرايدىر. شو ملتلىرىنىڭ اۋلىنى
ايان يۇرىتە ايتلىرى بولوپدېر، اولارا «قبر غازىجيلار» دىيىپ آدلاندىرىپدېرلار. بو ايتلىرىنىڭ يۇرىتە توخومى
بولار اكن. اولارا آدمدان قاوى سىرادىپ، اۋز ماشغالاسى نىنىڭ بىرىسى دىيىپ ساقلايدىرلار. اوت پارازلار اتى
مقدس حيوان حاساپلايدىرلار. توركمنلردە ھنىزم «ايت يىنگ ساناويندا/دفتىرىندە آدينىڭ يوق»، «ايت يىنگ
غارغىشى قوردا يىتمز»، «ايتە شام، قوردا ايم» يالى ناقىلار ساقلانىپ غالىپدېر. اگر- دە بىرىسى اتى اورسا
يا- دا اونگا سۇگسە اول حوكمان جزالاندىرىلار اكن. ايت بىلن باغلى بىر غىزىقلى روايات بار. بو واقعا ۱۶-
نجى عاصرا دگىشلى. بىر ماحال مانگىشلاغا خوارزم دن كمال الدىن شىخ مىحمان بولوپدېر.
مانگىشلاقلى بىرىسى، مۇجك مىكان دىيىپ، شىخ يىنگ اتىنى اۋلدورىپدېر. اول بىگىت ادن ايشىنە
اۋكونىپدېر اما اونونگ اھلى دوغان غارىنداشارلى شىخ يىنگ غارغىشىندان اۋلويپدېر. اتى مانگىشلاقدا آدم
جايلان يالى جايلاپدېرلار، باش اووچوندا بىر بللىك قويوپدېرلار، كۇپ يىللاپ اتىنىڭ قبرى سجدە ادىليان ير
بولوپدېر.⁵ يۇنە ايتە چوقونماق، اونگا سجدە اتمك اسلام دىنىنا غابات گلە نوق. اونى اسلام اولى گناه
حاساپلايار چونكى ايتە سجدە اتمك اوت پارازلىقدان اوغور آليار. ماغتىمغولى دا «ايت پاراز ملت لاشى
ياندىرار» دىين سطر بار. اما اتنوگرافلار يىنگ آيدىشلارينا گۇرۇ اگر- دە صوفىزىمدان اوغور آلسانگ، اونونگ
تاغلىماتلارينا دوشونسنگ، بو ىردە ھىچ بىر گناه يوق. بلكى «اۋولاد اتىنى بى حال گۇرمه» دىين ناقىل
شوندىن دۇران بولسون.

زوارستىرىم، ير يوزوندۇكى بار دىنلردن غادىمى دىن. اول كۇپ عاصىرلاپ آدمزادىنىڭ عاقىل- ھوشىنى
ايە لۇپدېر. شو دىن يىنگ دويىونى توتان آدم زورائوشترا، زورا آستر/ زردشت بولوپدېر. اول « چىپار رنگلى
دويە لرىنىڭ ايه سى» دىيلىپ ترجىمە ادىلىپدېر. اونونگ اۋزى بويىرە ساچلى، داياو، گۇرمە گى آدم بولوپدېر.

⁴ R.Esen: Ýatlamalar

⁵ R.Esen. Ýatlamalar

اول حالقا يوزلە نىپ شئىلە دىيەر اكن: «آدملار! اودا چوقونىنگ، اودا حورمات قويونگ، اونونگ چىرالارى سىزى دوغرى يول بىلن اكىدر، نور شۇھلە لرى بولسا سىزىنگ يورە نىگىزىنگ چولا بورچچاغازلارنى ياغتىلاندىرار». اونونگ تاغلىماتلارنىدان «ياغشى نىت، ياغشى پال، ياغشى سۇز» اساسىندا دۇران ناقىلدار ھىنىم بىزىنگ آرامىزدا يۇرگونلى: «ياغشى نىت، يارىم دولت»، « پالنىگ يولداشىنگ بولسون» «ياغشى گپ يىلانى حىندان چىقارار» ...

عاراپ يورتلارىندا دۇران رواياتدا زارائوشترا حامانا عىسى پىغامبرىنگ دۇرە جىگىنى اۇنگوندىن بىلىيدىر. اولام بولسا زارائوشترانىنگ نىبەرە سى بولمالى مىش. زارائوشترا گوشتاسپ ىنگ اوغلى، اسپىتامما تىرە دن (آق رنگلى آط). انه سى نىنگ آدى دوغدى. اۇزى ھم مارگيانادا/ ماری دا بىزىنگ اييامىمىزا چىلى بولان دۇورىنگ ۵۷۰- نى يىلدا انه دن دوغلوپىدر. بو سنە نى اۇز اثرلرىندە البىرونى گىتيريار اول ھم بولسا آوستا- داقى سنە غارشى گلەمە يار. كآبىر ماغلوماتلاردا گۇرا اول عىسى پىغامبردان ۹۷۰۰ يىل اۇنگ دوغلوپىدر، باشغالارى بولسا عىسى پىغامبردان مونگ يىل اۇنگ حأصىركى توركمىنىستاندە دوغلاندىغىنى آيدىارلار. زردشت ىنگ پندلرى «گات/ غات» دىين يىغىندى- دا يىغىنالىپىدر. زرتشت ىنگ مال كسىپ قوربانلىق اتمك بىلن غارشى دىغى آيدىليار.

آى محمدى نىنگ اىراندان چاپ بولان "يول" ژورنالىندا يازان مقالاسىندا پئىدالانىپ، قدىمى آوستا دىلى نىنگ توركمىن دىلى بىلن باغلانشىغى باراسىندا دوروپ گچمگى ماخول گۇردىك. زردشت- ىنگ اۇنوپ- اۇسن ىرى نىنگ حأصىركى توركمىنىستانىنگ توپراغىندا دىين فكر بار. آتشكەلرىنگ اودونى ھمىشە ياقىپ ساقلاماق اوچىن نفت گرە ك و بو- دە بالقان يايلاسى/ ولاياتىنىنگ تۇورە گىندە بولماغى آخمال دىيلىار.

" زردشت- ىنگ آوستا كىتابىندا بو گونكى اورتا آسىا تورك اۇلكە- لرىندىن خوانىرث= حأصىركى حىوہ يوردى و مارگيانا= حأصىركى ماری يالى يورتلارىنگ آدلارى آغزالىپىدر. آوستا آصلىندا مىترابىسىم دىننىنگ اساسىندا دۇرأندىر (مىترا سۇزى توركمىن دىلىندە تانگرى سۇزودىر، «تانگ» يا «دانگ» و «گونش» سۇزلىرى بىلن باغلانشىقلىدیر). اهورمزدا يعنى الله سۇزى توركى دىلىنىنگ ۶-۵ مونگ يىل دوامىندا اۇبتىگمە سىنى ناظارا آلساق، انسانى يارادان «آق ايشىق»، يا- دا يارادانىنگ «آق اودى» مانىسىندادىر. آوستا دىلى بو باقىمدان حأصىركى توركمىن دىلىنىنگ گرامماتىكاسىنا اۇران ياقىن. بو بارادا شو آشاقداق مىثالا دقت اده يلىنگ. آوستادان آنان بو سۇزلىمى (جملە نى) توركمىن و اۇزلىرىنى آوستانىنگ يكە- تاك مىراثدارلارى سايىپ گلىان فارسلارىنگ دىلى بىلن دىنگشدىرىپ گۇرىنگ:

ئىرىيە ما اۇيشو (أرلر يئغناغى)

ايشيو	يە ما	ئىرى	آوستا دىلىندە
اۇيشيا	اى مە	ايگ ار	توركمەن دىلىندە
انجمن، جمع	از براى	اصيل زادگان نر	فارس دىلىندە

گۇرئومىز يالى بو سۇزلر دوپ گۇتر فارس دىلى بىلن بىر اوغوردان قوپمايار.

آوستانىنگ تىكىتىنى(متن) توركچە دن داشلاشدىرماق اوچىن اونونى دگىشدىرسە لر هم، اوندا بار بولان سۇزلر، توركچە دىگىنى باغىرىپ دوريار. مثال اوچىن آوستاداقى " واستر " يعنى آبادانلاشدىرماق و " ايستاك " يعنى اوللىق ايسلمك سۇزلىرىنى آلىپ گۇرە يلىنك:

" اپ= يوقارى، اولى، ايستاو بولسا ايسلگدیر. چاغداش توركمەن دىلىندە آبا، حاضىركى آقا سۇزودیر) فارسلا بو سۇزى توركمەنلردن آلىپ آبا و اجداد سۇزونده حاييرلانيارلار) آپ سۇزى بولسا آپ-آسسا يعنى اۇران يواش و آپ-آيرى، آپ-آق يالى سۇزلرده گلىار. بو گونكى فارس دىلىنداكى خواستن يعنى ايستك/ايسلگ سۇزى قديمى آوستادا اولانيلان اۇز و ايستاك يعنى فارسچا خود و استن بىرىكدىرىپ آيتساق خواستن سۇزى و دوپى توركچە دیر. آوستادا سۇزونگ باشىندا گلىپ اول سوزى نكاتيو(منفى) گۇرونشه اۇوريان " آن " سۇزى هم بوگونكى توركمەن دىلىندە اولانيليار. مثلم آوستاداقى " آن آپ " يعنى سووسيز، تاپ سۇزى يا- دا آن آهيتا يعنى عاپ-سيز پاك سۇزلرداكى " آن " سۇزى بو گونكى توركمەن دىلىندە ان آپ= آشغارسيز، قاريندىسيز(خالص) آراسسا سۇزىندە گلىار، آپ سۇزى حاپا، زبيل سۇزودیر، فارسلا بىزىنگ بو سۇزومىزى خفه يعنى دمىكمك، بوغولماق ماناسىندا آلىپدیرلار. آناهيتا سۇزى بولسا بىزىنگ دىلىمىزداكى «انه» سوزوى بىلن بىر كۇكدندیر، آناهيتا دىيمك «امدیرىپ سويتدن قاندىران انه»، آيدىم آيدىان انه دیر.

اپرويز سۇزى هم توركچە دیر. آپ= يوقارى، آنگىرباش، آتا- بابا، ارويز بولسا اوران، ينگن ماناسىندا دیر. حتى آريان ويچ (فارسلا آيتمىشلايىن قديمى ايران) سۇزوى هم توركچە دیر، آرى هم آراسسا هم ار ماناسىندا، "يان" بولسا يورت هم بىر طاراپى، يانى (جهتى) سالغى برمكدیر، ايلرى يان، آشاق يان و ش.م لر، ويچ سۇزى توركچە ده ويك يا- ده ايك ، ايگ سۇزودیر. جمعلأپ آيتساق ايرانويچ "ايگلىرىنگ/ ايلرىنگ/ ياغشلارىنگ يوردى" دىيمكدیر. بو ايران، حاضىركى فارسلار گلەزدن اۇنگ توركلرىنگ يوردى

دیگی باراسیندا حتی فردوسنینگ شاهناماسیندا دلیل بار. فردوسی بیر نأچه تورکی ملتترینگ آدینی آغزاب، اولارینگ ایران پادشاسی خسرو شاهاهه یازماغی اؤره دندیگینی بیان ادیار:

نېشتن به خسرو بیاموختند دلش را به دانش برافروختند.

آوستادا آغزالان آلتین، کوموش، گوهر، باهالی داشلار و پارلاق سویشه لردن عمله گلن و عجایپ قالا آدلانديرلان «گنگ دژ» (دژ=غالا) سؤزوندە هم بو گنگ سؤزی تورکمن ديليندأكى گنگ geñ (آوادان، تأسین) سؤزودير.

آوستادا ايلکينجى آدم ساييليان كيومرث سؤزی، ايکى سانى «کيه»، (کؤك، گؤك، آسمان) و «مرت» يعنى آسماندا اينن ايلکينجى مرت/ مرد دييمک دير و بو سؤز هم تورکچه دير. ميترايست ديننينگ يولباشچيسى کیکاوس دى. اول اوچماغی آرزو ادیيدير، آوستادا اول (کوی کى اوسن) يعنى گؤگده اوچان جسم دييليدير، بو بلکی- ده شول دؤورده گوکده اوچوپ بيلن کيچى بير جسمى آنگلتماقچى بولاندير.

ايلکينجى پادشاه ساييلان جمشيدينگ آدى آوستادا « ييم خشت» گؤرنوشينده بيان ادیليدیر. بو سؤزلر «يغيم قوشا ادیو» يعنى توپارلاينن حکومت ادمکدير. خشت سؤزی تورکمنچه ده قوشات(امر به محاصره کردن) يعنى بير یرى قوشاپ آلماق و يغيم بولسا يئغنانماق، توپارلانماق ماناسيندادير. کيچى آوستانينگ (خرده اوستانينگ) «يئااهو»(يالنگيز باشليق) قوشغوسيني آليپ گؤره يلينگ. اوندا شئيله دييليار:

" ييم دريگو بيو ددات"(يعنى توپارلانپ حکومت ادمک)

دادات	بيو	دريگو	ييم	آوستادا
دوغوش	بييك	دورشى	يغيم	تورکمن ده
زايش	به بلنداى	وضعيت	جمعى	فارس دا

بو قوشغنينگ- دا فارس ديلنينگ "يدى اؤوروم يله سيندن گچمه يانديگى"گورنؤپ دور.

کيچى آوستادا گونده باش وقت ادیلیان دوغالارینگ باشیندا «حوشنوثره اهورمزدا» سؤزلىمى گلييار. بو " دؤورانى حوش سؤر بييك اهورمزدا تانگري " سؤزودير. دوغالارینگ آدى و زامانى باراسیندا آيتساق؛ بو باش وقت تورکمن ديلينده بو گون پيدالانيليان سؤزلر بيلن بير کؤکدن، اولار شئيله:

۱- اوشهين: آوستادا بيان ادبلن بو سۆز، گيجه ياريسيندان گوندوغار آراسيني گۆركزبار. بو سۆز دوغرى اوقالسا "اوشاهين آى" يا- دا اوچاغان آى بولمالى. (آى سۆزى، ياغتيليق، ايشيق)

۲- هاون: گون دوغاندان گونورتا آراسى. بو سۆز دوغرى اوقالسا «هاو-اوانى» بولمالى. ديمك بو سۆز اونونگ (گونونگ) آوانانى (آبانماغى / حاكيم بولماغى، يوقارى قالماغى)، گونونگ دفا چيقماغىنى انگلاديار. بيزينگ حاضيركى انه (آنا گونى سۆزوميز) آوستادا آنگه ديليپدير.

۳- رپيتون: آوستادا گونورتا وقتىنى انگلاديار. اونونگ آيرى گورنوشى «رپى پوين آى» سۆزودير. توركمن ديلينده ۲ سۆزوينگ باشينا | گليپ رجب يرينه ارجب دييليار، بو سۆز هم دوغرى اوقالسا آراپى سۆين آى بولمالى. آرا، آرا توركمنچه ده اورتا، آپ بولسا اوزالام آيدىپ گچيشيميز يالى يوقارى ، سۆين آى يعنى «ايشيق»، جملأپ آيتساق «اينگ آرادا دوران ايشيق» ديممكدير.

۴- ازيرين (اۆز يايان): ايكىنى/ايكىنين ماناسيندا. بو سۆزونگ باشغا گۆرنوشى «اۆزنى بييرين آى» دييليب آوستادا بيان اديليپدير. بو گونكى توركمنچه ده اۆزى يا- دا يۆزى يايان/ ياييلان ايشيق ديممكدير. آوستا ديلينده ل سسى بولماندير، بو سس سونگرا آرتديريليپدير شونگا گۆرأ بو سۆز يۆزى ياييلانينگ يرينه، يۆزى يايان ايشيق بولمالى. سبأپ گونونگ يۆزى ارتير هم ايكىنين گينگراك / يايانگراق گۆرونيار. اۆز سۆزى بولسا باشدا آيديشيميز كيمين فارسلا بيزدن آليپ اونى خود/ خود گورنوشينده اولانيارلار.

۵- اويسروثرم: پاك / آراسسا قوشغولارينگ آيدىليان چاغى / آغشامارا. بو سۆز دوغرى اوقالسا «اويه اسريك سۆريم» ديممكدير. يعنى چوپانلارينگ ماللارنى ياغشى باقپ، اسره دپ، اويه دۇنيان چاغيدير.

سونگى